

Nr 11.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om utredning av förhållandena inom bokförlagsverksamheten och bokdistributionen i landet.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, I: 5, av fru *Alm* och herr *Åman* har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning av förhållandena inom bokförlagsverksamheten och bokdistributionen i landet.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från Sveriges författareförening, Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolag, Svenska bokförläggareföreningen och Kooperativa förbundet. Därjämte har ett yttrande ingivits till utskottet från *Minerva*, förening för Sveriges vetenskapliga och populärvetenskapliga författare. Däremot har Samverkande bildningsförbundet icke begagnat sig av erbjudet tillfälle att inkomma med yttrande.

Sveriges författareförening anför att en utredning av ifrågasatt slag länge tillhört önskemålen inom föreningen men varit för dyrbar att utföra med de begränsade resurser, som stått föreningen till buds. Motionen tillstyrkes, och en blivande utredning bör bli omfattande samt lägga lika mycket vikt vid de kulturella och sociala som de ekonomiska syftemålen.

Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolag ansluter sig icke till motionärernas uppfattning att ett statligt bokförlag skulle ha större förutsättningar än de privata och kooperativa bokförlagen att tillgodose den mera experimentella litteraturen eller främja utgivande av originella och exklusiva författares verk. Det torde höra till undantagen att ett betydande skönlitterärt verk på grund av tendens eller exklusivitet skulle förbli otryckt. På grund av vårt språkområdes ringa omfattning måste tyvärr böckerna som regel bli jämförelsevis dyra. Lägre priser än vad Kooperativa förbundets bokförlag, *Folket i Bilds* förlag och Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolag tillämpa torde f. n. icke vara möjliga att uppnå. Förutsättningarna för dessa låga priser äro bl. a. den distributionsapparat dessa företag ha tillgång till genom deras förankring i folkrörelserna. En bättre utväg än ett statligt bokförlag synes vara att statsmakterna i större utsträckning än hittills ekonomiskt stödja de litterärt betydande författare, som ha svårt att nå en bredare publik, och eventuellt genom ekonomiskt bidrag till utgivningen av dessas verk möjliggöra lägre bokpriser. Med hänsyn emellertid

till det stora intresse, som bokdistributionsproblemet tilldrar sig, och önskvärdheten av att den myckna dimbildningen kring bokförlagens verksamhet skingras, tillstyrker bolaget dock en allsidig och förutsättningslös utredning i enlighet med motionens yrkande.

Svenska bokförläggareföreningen betonar inledningsvis att den svenska bokproduktionen är förhållandevis stor. Särskilt den skönlitterära utgivningen i Sverige står väl framme, och proportionen mellan originalarbeten och översättningar är i Sverige gynnsammare än i övriga nordiska länder till förmån för originalarbeten. Anförd statistik utvisar att den svenska bokproduktionen i jämförelse med grannländernas samt även och icke minst i jämförelse med Englands och USA:s, i förhållande till folkmängd och språkområde, är utomordentligt rikhaltig beträffande både originalarbeten och översättningar samt att originallitteraturen visar en tydlig tendens att tränga fram på översättningslitteraturens bekostnad. Mot motionärernas påstående att »den kvalitativt högtstående litteraturen blir lidande till förmån för allsköns undermåliga och smakförsämmande alster» framhålles att försäljningen av den klassiska litteraturen i Sverige är väsentligt större än i grannländerna och att den nya svenska originallitteraturen är föremål för ett intresse från förlagens och från allmänhetens sida som är ganska enastående. Beträffande bokpriserna anföres att priserna i Amerika och England icke nämnvärt divergera från de nordiska trots att böckerna där utgå till en många gånger större publik. Vidare fästes uppmärksamheten på den mycket framträdande roll som billighetslitteraturen spelar i vår bokproduktion samt på den så gott som årligen förekommande bokrealisationen. I fråga om bokspridningen understrykes den kulturella betydelsen av kommissionsbokhandelssystemet. Beträffande förhållandet mellan författare och bokförlag framhålles att den unga litteraturen i vårt land är synnerligen omhuldad och att olika idériktningar ha lätt att få förläggare. Honorarnormerna i Norden torde vara förmånligare än inom de stora språkområdena. Honoraren torde i allmänhet röra sig mellan 10—16 $\frac{2}{3}$ % av bokladspriset men vid större upplagor upp till 20 %. Förlagsvinsten för skönlitteratur i procent av bokladspriset är väsentligt lägre än författarhonoraret.

Den svenska förlagsverksamheten måste därför anses tillfredsställande ha fyllt och fylla sin uppgift såväl gentemot allmänheten som gentemot de svenska författarna, sammanfattar föreningen och avstyrker motionen.

Kooperativa förbundet erinrar om att KF:s bokförlag icke drives i vinstsyfte och att genom förlagets verksamhet betydande bokupplagor spritts inom de breda folklagren. Förlaget strävar att utbygga sin verksamhet både i fråga om själva bokutgivningen och med avseende på distributionsmöjligheterna och påpekar att vissa andra förlag av folkrörelsekaraktär likaså sträva att genom produktion i stora upplagor förbilliga litteraturen. En utveckling i av motionärerna önskad riktning är sålunda redan i gång. Detta hindrar emellertid icke att en allsidig och förutsättningslös utredning om bokförlagsverksamheten och

bokdistributionen skulle vara av värde. Någon tids uppskov med den begärda utredningen vore dock motiverad med hänsyn till den pågående utredningen angående ett eventuellt statligt läroboksförlag. Som motionärerna framhålla föreligger nämligen ett nära samband mellan frågan om ett sådant och spörsmålet om statliga åtgärder i någon form på bokproduktionens område i allmänhet.

Minerva, förening för Sveriges vetenskapliga och populärvetenskapliga författare, framhåller att höga bokpriser icke äro ett författarintresse. Författaren vinner på att priset är lågt och upplagan hög. I fråga om förhållandet mellan författare och bokförläggare är *Minerva* livligt intresserad av en objektiv undersökning och förordar överhuvud taget en utredning av det slag motionärerna påyrkat.

För egen del får utskottet anföra följande.

Motionärerna ha upptagit ett problemkomplex av stor betydelse för kulturlivet. Bokproduktionen, bokdistributionen, författarnas ställning och villkor, privat företagsamhet på detta område eller statsingripande i en eller annan form, allt detta är frågor som helt naturligt tilldraga sig ett alltmera stegrat intresse. Motionärerna ha uppmärksammat att boken icke ännu kommit att intaga den centrala plats som förmedlare av kunskaper och kultur åt folket, vilken bör tillkomma densamma, och söka orsakerna härtill bl. a. i det förhållandet, att bokpriserna äro för höga. De påtala vidare att författarnas honorar hållas låga medan bokförläggarnas vinstmarginal synes vara bred. Så länge bokproduktionen huvudsakligen drives som enskild förvärvsverksamhet med vinstsyfte kan enligt motionärernas mening bokens kulturella syfte icke i tillräcklig grad vinnas.

Utskottet ansluter sig till motionärernas yrkande om en allsidig och förutsättningslös utredning av hela detta problem. Utskottet förbiser därvid icke att lärobokssakkunniga ha under utredning frågan om läroböckerna, varvid även frågan om inrättande av ett statsförlag dryftas. Frågan om ett statligt läroboksförlag har emellertid föga samband med frågan om hur övrig litteratur bäst skall främjas och förmedlas till folkets breda lager, varför nu påyrkade utredning icke synes böra sammankopplas med den pågående utredningen av lärobokssakkunniga. Utskottet är dessutom icke övertygat om att ett statsförlag vore den enda eller bästa lösningen på det av motionärerna berörda problemet. Andra vägar kunna befinnas mera lämpliga och framkomliga.

Aktningsvärda initiativ ha redan tagits av sådana förlag, som stå i kontakt med eller i tjänst hos folkrörelserna, att förbilliga böckerna och genom en smidigare distributionsapparat än den som kommissionsbokhandeln utgör åvägbringa en ökad spridning av dem. Sådana initiativ förtjäna att stödjas, och frågan om en ändamålsenlig och rationell bokdistribution är enligt utskottets mening förtjänt att vid en kommande utredning noggrant uppmärksammas.

En utredning av det förutsättningslösa slag, som utskottet avser, skulle må-

hända även kunna ge anvisning på åtgärder ägnade att stärka författarnas ställning i förhållande till förlagen.

Med vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren i anledning av förevarande motion ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an- hålla om en allsidig och förutsättningslös utredning av förhållandena inom bokförlagsverksamheten och bokdistributionen i landet.

Stockholm den 29 april 1947.

På utskottets vägnar:

VERNER SÖDERKVIST.

Närvarande: Herrar Söderkvist, Näsgård, Persson, Einar, Arrhén, Fahlander, Nilsson, Hjalmar, Olofsson och Sundelin.

Reservation

av herrar *Arrhén* och *Sundelin*, som ansett, att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill för sin del erinra om att vid årets riksdag framlagts Kungl. Maj:ts proposition nr 204 angående åtgärder för främjande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet m. m., vilken föregåtts av 1944 års folkbildningsutrednings Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (SOU 1946:68). I bägge dessa sammanhang ha vissa avsnitt av de av motionärerna berörda spörsmålen varit föremål för bedömande och föranlett uttalanden. Folkbildningsutredningen finner icke särskilda åtgärder erforderliga för att åstadkomma lämplig litteratur för studiearbetet men väl att åtgärder vidtagas för att åstadkomma billiga bokpriser, särskilt för sådan litteratur, som är av betydelse för folkbildningsarbetet. Utredningen hänvisar emellertid i dessa avseenden till 1945 års lärobokskommitté och anser det önskvärt, att denna under sitt arbete jämväl uppmärksammar detta problem. Lärobokskommittén har för sin del förklarat sig villig att tillmötesgå ett dylikt önskemål, vars lämplighet även skolöverstyrelsen vitsordat, och statsrådet har anslutit sig till dessa synpunkter.

Folkbildningsutredningen har vidare, vad bokhandelsdistributionen angår, framhållit 'möjligheten av att folkbildningsorganisationerna i samarbete med

förlagen ordna en försäljningsorganisation, som gör böckerna tillgängliga för varje medborgare på varje plats'. Utredningen har även tagit ställning till frågan om behovet av utgivandet av en svensk klassikerserie men funnit 'några särskilda statliga åtgärder ... icke för närvarande motiverade', enär 'våra klassiska författares mera betydande verk i ganska stor utsträckning föreligga i prisbilliga upplagor'. Statsrådet har i proposition nr 204 även anslutit sig till dessa synpunkter. Utredningen har i detta sammanhang funnit ytterligare utredning rörande bokproduktionen och bokpriserna av behovet påkallad, ett uppslag, som emellertid statsrådet i proposition nr 204 icke förklarat sig beredd att taga ställning till.

Av det sagda framgår, att centrala delar av de önskemål, som av motionärerna upptagits till behandling, nyligen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och att 1945 års lärobokskommittés arbete ännu icke slutförts. Vid sådant förhållande torde — en synpunkt, som även betonas av Kooperativa förbundets styrelse i dess remissyttrande — alla skäl tala för att ytterligare utredningar på detta område böra undvikas i syfte att förebygga kollision i fråga om arbetsuppgifterna.

Motionärerna ha likaledes upptagit frågan om 'Bättre författarvillkor' till behandling. I detta hänseende kan påpekas att förhandlingar mellan parterna pågå, vilka i dagarna väntas bli slutförda.

Utskottet är vidare av den meningen, att motionärernas uttalade sympatier för 'ett med de privata bokförlagen konkurrerande statligt bokförlag eller statligt-kooperativt bokförlag' samt 'ett statens bokråd med uppgift att tillvarata det allmännas intresse' av flera skäl icke äro invändningsfria, närmast med hänsyn till de frihetsprinciper på det andliga livets område, som höra samman med ett demokratiskt samhällsskick.

Motionärerna ha även uttalat ett förord för antingen en utredning om eller ett startande av ett statligt bokförlag för det 'officiella trycket'. Det förefaller utskottet, som om förslagsställarna i detta sammanhang bortsett från vissa praktiska hänsyn. Det krav, som kan ställas på det officiella trycket, innebär framför allt noggrannhet och snabbhet. Vad riksdagstrycket angår, visar det sig, att i sistnämnda hänseende detta krav är mycket svårt att uppfylla, i trots av att ett stort antal tryckerier anlitas. I endast det motionshäfte, som utgör utskottets arbetsmaterial för i år, äro sex företag inom den grafiska industrien engagerade. Om undersökningen utsträcktes till att gälla hela det officiella trycket, skulle antalet engagerade tryckerier mångdubblas. Det oaktat klagas allmänt över att leveranstiderna tänjas ut. Det statliga bokförlag, som behövdes för att på ett tillfredsställande sätt svara mot det officiella tryckets krav på snabbhet i leveransen och noggrannhet i utförandet, måste få jättedimensioner och dessutom kräva lång tid för att få sin personal inarbetad. Man behöver endast erinra om den arbetsapparat, som ligger bakom utgivandet av t. ex. telefonkatalogen (nu tryckt hos Elanders Boktryckeri AB, Göteborg) eller

Statistisk årsbok (nu tryckt hos P. A. Norstedt & Söner, Stockholm) för att förstå, vad det hela rör sig om. Även propositionstrycket, främst statsverkspropositionen jämte annat riksdagstryck i egentlig mening, har en omfattande arbetsapparat i kulisserna, som ej lätt låter sig improviseras. Att kostnaderna genom den föreslagna 'centraliseringen' skulle bli billigare är mycket tvivelaktigt, när statsförlaget dels givetvis måste betala samma arbetslöner som i den fria marknaden, dels också tvingades att hålla en kvalificerad arbetsledar- och redaktionspersonal, med sannolik risk, att densamma komme att bli oproportionerligt stor. Härtill komme vid starten investeringskapital för byggnader och mycket dyrbar maskinell utrustning. Utskottet är alltså icke villigt att förorda motionärernas förslag i detta avseende.

Utskottet erinrar även om att de av motionärerna förordade åtgärderna, syftande till kontroll av handeln med dyrbara bokverk m. m., under årets riksdag ur principiell synpunkt varit föremål för bedömning i samband med väckt motion (II: 71) angående ingripande mot den s. k. agenthandeln. Första lagutskottet (utl. nr 13) avstyrkte motionen, och riksdagen godtog denna ståndpunkt. Det synes därför utskottet icke lämpligt att upptaga denna synpunkt till förnyad omprövning.

I ett remissutlåtande (Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolag) över här föreliggande motion tillstyrkes en utredning i enlighet med motionens yrkande med hänsyn till 'önskvärdheten av att den myckna dimbildningen kring bokförlagens verksamhet skingras'. Utskottet har emellertid tyckt sig finna att även en dylik motivering med informatorisk syftning ej är hållbar med hänsyn till redan verkställda eller pågående utredningar på området och får alltså hemställa,

att föreliggande motion I: 5 ej må till någon första kammarens åtgärd föranleda.»
